

Kiállítás

Tisztelt Épület Elvtárs!

Az építészeti szocreál

Az idei Kulturális Örökség Napjainak tematikus középpontjába a szocialista realizmus építészetét állították. Nem mondhatnánk, hogy a látnivalók súlyaránya túlságosan elbillent volna ebbe az irányba, de azért voltak bőven vezetések az ötvenes évek épületeiben, kiállítások a kor jellegzetes építészeti elképzelései bemutatására. Több ilyen is nyílt az elmúlt napokban, hetekben.

Fotó: Németh Dániel

■ A szocreál kifejezés manapság leginkább szitokszó, habár magát a jelenséget egyre érzékelhetőbbé teszi a történelmi távlatban megbúvó mulandóság, amely ebben az esetben főként megkönnyebbülésre ad okot. Az ormótlanság, a komor egyformaság mögül elporladt a társadalmi, a parancsuralmi kontextus, és ami egykor magát a diktatúrát jelentette meg, azt ma már egyre inkább kötődések nélküli, viszont felettébb sajátos stílusjegyek halmozaként tudjuk szemlélni. A múzeum má lett pártszékházba nem gondoljuk bele az egykori helyi kényurat, a párttitkárt, a lakótelepi házba sem a besúgó házmestert, így hát önfeledten

elidőzhetünk bizonyos részletek öncélúan klasszicizáló megoldásain, az ornamentikus elemek kidolgozottságán. Nem is beszélve az egész építészeti korszakot átlengő konzervatívizmusról, amely leginkább talán az akkori hatalmi elit izlésbeli pallérozatlanságával hozható összefüggésbe. Nagyon poros, enyhén patinás és meglehetősen karakteres: ez a mából nézve a szocreál.

A Hap Galéria nevének első tagja a Hungaro-austro-plan tervezőiroda nevének a rövidítése, a kiállítóter a cég irodái alatt, a földszinten rejtőzködik – belül tágasabb, mögötte kicsi udvar, a szemközti tűzfalon vetítövászon. Tervrajzok és

fényképek – kellemes, tiszta tárgyyszerűség. Kísérőfüzet potom szászért. Értelemszerűen a válogatás is teszi, de üdítő meglepetés, mennyire változatos elképzelések születtek azokban az időkben, a hivatalos elhatárolódás ellenére mennyire jelen voltak a megelőző, modernista korszak letisztult, áttetszően erőteljes formái a nehézkes összkép részleteiben. Az 1951-ben tervezett MOM-kultúrháznak itt csak a képét láthatjuk, de egy átszállásnyira és pár megállónyira a valóságban is meggyőződhetünk róla, hogy legfeljebb kicsi, de semmiképpen sem visszás vagy környezetidegen a Fotex-Plaza és a MOM-Park árnyékában. Azon viszont ismételt meghökkenésünk ellenére sem igazodunk el, mit keres a dunajvárosi Vasmű utca mellett az a bizonyos szökőkút a hatalmas, dagadt békákkal, hogyhogya nem vették fejét a tervezőnek az önfeledt ötletért, amely mögött sehogy sem találjuk a nyomát semmiféle utalásnak munkaversenyre, szocialista építőmunkára, a lenini úton történő előrehaladásra. Ezáltal figyelemre méltó módon hiányzik a különös térelemből az ordas hazugság, amely a korszak épületeit díszítő mozaikok és domborművek öntudatos és dalos kedvű dolgozóiban ölt testet.

Persze ez inkább egyfajta „off”-ja a műfajnak. A főáramba tartozó víztornyok, pályaudvarok, iskolák, posták és rendezőintézetek így, domesztikálatlanul, rajzon és képen, a mai környezetüktől függetlenül szemlélve azt a szeppent alázatot sejtetik, amelyet a

ridegen monstruózus

formák kényszerítene ki. Ezek az intézmények nem szolgáltattak, hanem uralkodtak: aki belül volt, az a kívülről érkező fölött is volt, elvárva a belépőtől a köteles félelmet, a fegyelmet tisztelést. A szocialista realizmus építészetének ez volt a valódi üzenete.

Persze ez sem ilyen egyszerű: kiváló építőművészek dolgoztak ebben a korban is. Például a nagyváradi építészindasziából származó Rimánóczy Gyula, aki ezen és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalban látható kiállításon is szerepel. Az utóbbi helyszínen többek között egy, a Duna-parti műegytemi épülettömbhöz csatolt nagyméretű kilincs tervét csodálhatjuk meg, amely eleganciájával és aprólékosságával a megőrzött szakmai hagyományok erejéről tanúskodik.

Megcsodálhatunk egy 1946-os tanulmánytervet Belső-Erzsébetváros újjáépítéséhez, örvendezve meg nem valósulásán, és elmorfondórova azon, hogy bizony a porcelánboltban tébláboló szocreál elefánt modernista felmenői is hasonló allűrökkel bírhattak, már ami a célirányos dűlés iránti vonzalmat illeti. Vagy éppen azon, nem a mindentudó és nagyot akaró szellem riasztó tettei sodortak-e bennünket túlságosan is közel a múlt általunk csak ábrándosan elképzelt, langyosan és omlatagon szűkösköte otthonosságához. Ezért vonzódunk a régi összevisszasághoz, amely mégiscsak hozzánk hasonlatos, mert olyan privát és átláthatatlan. Visszalépni a léptékünkbe.

Az itteni rendezők azzal színesítették a látnivalókat, hogy itt-ott elhelyeztek pár asztali zászlót is – említést érdemel az egyikbe beleszótt Rákosi-arcmás, továbbá az a vándorzászló, amelyben kivágták és csinosan beszegették az aktuális havi kiváló dolgozó fényképének és nevének a helyét. Hangszóróból a hovatovább obligát mozgalmi dalok szólnak, a látogatók a Bunkócskát és Geyer Flórián dalát dúdolgatva-fütyörészve torpannak meg Táló Gyula téboly határát súroló módon, ugyanakkor

megrendítően gigantikus

tervei előtt. Hatalmas, szimbolikus mondandóval terhes köztetek. „Múlt és Jelen, Keresztút” – és valóban egy irtózatos méretű útkereszteződést látunk. „A Magyar Haza Mártírjainak Dicsőítése. Emlék” – döbbenetes szobor- és kariatida-óriások, frízek és domborművek hellenizáló stílusban, mintha az aranyborjú-imádás témájának zsírosan romantikus képi feldolgozását látnánk. S bizony, szívünk szorul. Jobb sorsra érdemes, korábbi építészmaguk megtagadására kényszerített alkotók elgyávulását és meghasonlását véljük tetten érni karikatürisztikus formában, nem pedig a „ha ez kell, hát nesztek!” dacát, amely viszont a szakmai önbecsülésnek mondana ellent.

Hogy aztán mi nőtt ki mindebből? A műegyetemi középület-tervezők példáján szemlélheti a folytatást, aki folyamatot elemezne egy további kiállításon. Menjen ki Óbudára! Magam is mielőbb ezt teszem.

- kovácsy -

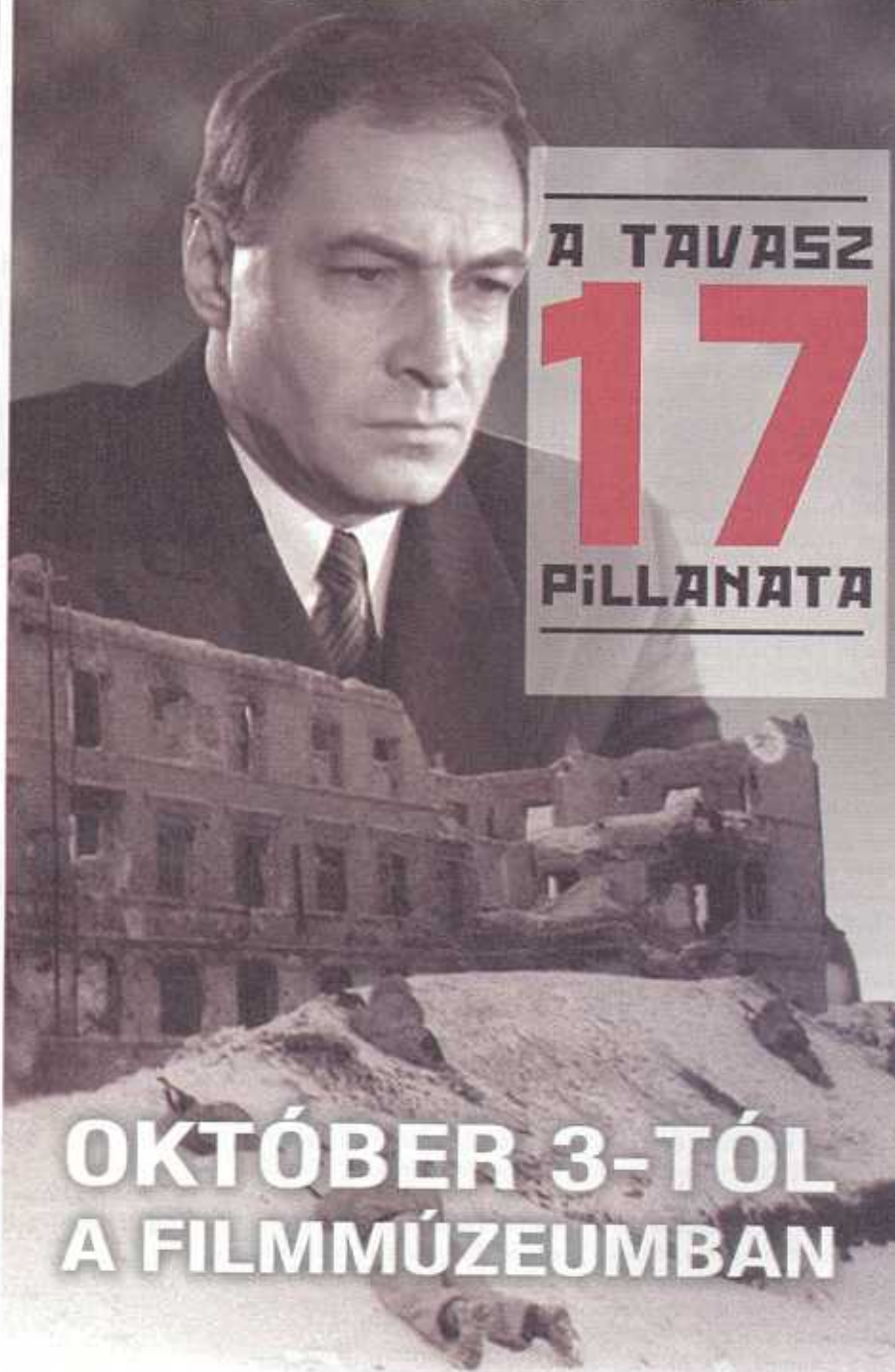
A szocrealista realizmus maradandó épületei, Hap Galéria, Bp. II., Margit krt. 24., szeptember 29-ig

A fél(t)múlt építésze (Építészeti és tervezési Magyarországon, 1945–1959), Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Bp. I., Tóncsics M. u. 7., december 3-ig

KÖZÉP 60 – építészeti és oktatás. A BME Építésztechnológiai Karának Középülettervezési Tanszéke, 1946–1996, Budapest Galéria Kiállítóháza, Bp. III., Lajos u. 158., október 15-ig

FILM MŰZEUM AKKOR IS MOST IS

STIRLITZ TUDTA...

A TAVASZ
17
PILLANATA

OKTÓBER 3-TÓL
A FILM MŰZEUMBAN